

Wydawnicza „Humanitas”. [8] Jegier, A., Szurowska, B., (2014). Skrypt modelowych rozwiązań w zakresie kształcenia praktycznego. Warszawa: APS, Europejski Fundusz Społeczny. [9] Strykowski, W., J. Strykowska, J. Pielachowski (2007, (red.). Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej. Poznań: Wyd. eMPi2. [10] Woch-Juchacz, A. (2008). Uniwersytet w Europie Wiedzy. W: Grzegorzczak, A., Sójka J. Fenomen uniwersytetu. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM. [11] Al-Khamisy, D. (2006). Edukacja przedszkolna a integracja społeczna. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak. [12] Parchomiuk, M. (2013). Zdolności empatyczne pedagogów specjalnych oraz studentów pedagogiki specjalnej. Człowiek Niepełnosprawność Społeczeństwo. 2013/2, s. 57-77.

Received 04.02.2016

Reviewed 10.03.2016

Accepted 26.03.2016

УДК 376.37

Н.А. Лопатинська
natalilopa@mail.ru

ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ СИСТЕМНИХ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЯ

Відомості про автора: Лопатинська Наталія, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри корекційної педагогіки та психології комунального вищого навчального закладу «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, Запоріжжя, Україна. Email: natalilopa@mail.ru

Contact: Lopatynska Natalia, PhD, Head of the Department of correctional pedagogy and psychology in municipal higher education institution "Hortitsa National Education and Rehabilitation Academy" Zaporizhzhya Regional Council, Zaporizhzhya, Ukraine. Email: natalilopa@mail.ru

Лопатинська Н.А. Трансдисциплінарний підхід до вивчення системних порушень мовлення. У статті розглядаються міждисциплінарні підходи до вивчення природи, структури дефекту і патологічних механізмів такого мовленнєвого порушення як системні порушення мовлення. Аналіз теоретико-методологічних даних літератури з психофізіології, нейролінгвістики, нейропсихології, логодидактики виявив відсутність у вітчизняних і зарубіжних фахівців

узгодженого трактування визначення терміна «системні порушення мовлення». Дефініції «системні порушення мовлення», «загальне недорозвинення мовлення», «системне недорозвинення мовлення» або ототожнюються, або підміняються, що в свою чергу не може не відбитися на ефективності здійснюваної спеціалізованої цілеспрямованої логопедичної допомоги. Це вказує на необхідність використання трансдисциплінарного підходу при перегляді клінічної картини системних порушень мовлення.

Трансдисциплінарний аналіз теоретичної та науково-методичної літератури дозволив виявити суттєві протиріччя між:

- потребою в удосконаленні корекційної допомоги дітям із системними порушеннями мовлення і недостатністю експериментальних доказів ролі мозкової готовності в структурі різних мовленнєвих розладів;

- затребуваністю методів обстеження мовних, мовленнєвих і комунікативних процесів в практиці логопедичної роботи з дітьми, що мають системні порушення мовлення, і роздробленістю комплексної (нейропсихологічної, нейролінгвістичної і логопсихологічної) діагностики системних порушень мовлення;

- необхідністю вдосконалення логопедичної допомоги дітям і міждисциплінарною роздробленістю сучасних наукових уявлень про патогенетичні механізми системних порушень мовлення.

При теоретичному обґрунтуванні використання міждисциплінарного підходу використані фундаментальні положення неврології, нейропсихології, логопсихології, логопатології, логопедії, нейропсихолінгвістики про системний характер порушень мовлення у дітей.

У статті коротко висвітлено питання структури дефекту, патогенетична основа і особливості прояву системних порушень мовлення.

Вивчення і розуміння трансдисциплінарних знань теорії системних порушень мовлення дозволять в подальшому сформулювати базові положення логокорекційної роботи з дітьми з системними порушеннями мовлення.

Ключові слова: системні порушення мовлення, трансдисциплінарний підхід, структура дефекту системних порушень мовлення, лінгвопатологічні і нейропсихологічні синдроми системних порушень мовлення.

Лопатинская Н.А. Трансдисциплінарний похід к изучению системных нарушений речи. В статье рассматриваются междисциплинарные подходы к изучению природы, структуры дефекта и патологических механизмов такого речевого нарушения как

системные нарушения речи. Анализ теоретико-методологических данных литературы по психофизиологии, нейролингвистике, нейропсихологии, логодидактике выявил отсутствие у отечественных и зарубежных специалистов согласованной трактовки определения термина «системные нарушения речи». Понятия «системные нарушения речи», «общее недоразвитие речи», «системное недоразвитие речи» либо отождествляются, либо подменяются, что в свою очередь не может не отразиться на эффективности осуществляемой специализированной целенаправленной логопедической помощи. Это указывает на необходимость использования трансдисциплинарного подхода при пересмотре клинической картины системных нарушений речи.

Трансдисциплинарный анализ теоретической и научно-методической литературы позволил выявить существенные противоречия между:

- потребностью в совершенствовании коррекционной помощи детям

- с системными нарушениями речи и недостаточностью экспериментальных доказательств роли мозговой готовности в структуре разных речевых расстройств;

- востребованностью методов обследования языковых, речевых и коммуникативных процессов в практике логопедической работы с детьми, имеющими системные нарушения речи, и малой разработанностью комплексной (нейропсихологической, нейролингвистической и логопсихологической) диагностики системных нарушений речи;

- необходимостью совершенствования логопедической помощи детям

и междисциплинарной раздробленностью современных научных представлений о патогенетических механизмах системных нарушений речи.

При теоретическом обосновании использования междисциплинарного подхода использованы фундаментальные положения неврологии, нейропсихологии, логопсихологии, логопатологии, логопедии, нейропсихоллингвистики о системном характере нарушений речи у детей.

В статье коротко освещены вопросы структуры дефекта, патогенетическая основа и особенности проявления системных нарушений речи.

Изучение и понимание трансдисциплинарных знаний теории системных нарушений речи позволят в дальнейшем сформулировать базовые положения логокоррекционной работы с детьми с системными нарушениями речи.

Ключевые слова: системные нарушения речи, трансдисциплинарный подход, структура дефекта системных нарушений речи, лингвопатологические и нейропсихологические синдромы системных нарушений речи.

Lopatynska N.A. Trans-disciplinary approach for the study of system speech violations. The article examines with interdisciplinary approaches to the study of nature, structure of defects and pathological mechanisms of speech disorders such as systemic speech disorder. An analysis of the theoretical and methodological literature data of psychophysiology, neurolinguistics, neuropsychology, logodidaktike identified lack of domestic and foreign experts on agreed interpretation of the definition of "systemic speech violations". The concepts of "systemic speech violations", "general underdevelopment of speech", "systemic underdevelopment of speech" or identified, or replaced, which cannot not affect the effectiveness of the specialized speech therapy targeted assistance. This points to the need for a trans-disciplinary approach to the revision of the clinical picture of systemic violations of speech.

Trans-disciplinary analysis of the theoretical and methodological literature revealed significant contradiction between:

- the need to improve the correctional help to children with systemic disorders of speech and lack of experimental evidence for the role of the brain in the structure of preparedness of different speech disorders;

- demand for methods of linguistic survey of speech and communication processes in the practice of speech therapy work with children with speech disorders system, and a small development of complex (neuropsychological, and neurolinguistic logopsychology) diagnosis of systemic disorders of speech;

- the need for improving speech therapy to help children and interdisciplinary fragmentation of modern scientific concepts of the pathogenic mechanisms of the system of speech violations.

The theoretical justification of the use of a multidisciplinary approach have been used fundamental provisions of neurology, neuropsychology, logopsihology, lalopathology, speech therapy, neuropsycholinguistic about systemic nature of speech disorders in children.

The article briefly highlights questions for the defect structure, pathogenetic basis and especially systemic manifestations of speech violations.

The study and understanding of the trans-disciplinary knowledge of the theory of the system violations of speech in the future will allow to formulate the basic provisions of logocorectional work with children with systemic disorders of speech.

Key words: systemic speech disorder, trans-disciplinary approach, the structure of the defect system of speech disorders, lingu-pathology and neuro-psychological syndromes of system violations of speech.

Постановка проблеми. Проблема вивчення особливостей мовленнєвого дизонтогенезу і розробки диференційованого підходу до діагностики та корекції системних порушень мовлення є актуальною та загальнозначущою проблемою суспільства, що зумовлено: різким збільшенням кількості дітей із складними, системними мовленнєвими порушеннями; ускладненням симптоматики і патогенезу мовленнєвого розвитку; багатомодальними та поліморфними проявами у всіх ланках і на всіх рівнях мовно-мовленнєво-комунікативного механізму та впливом мовлення на когнітивну, сенсорно-перцептивну, афективно-вольову складові психічної діяльності людини.

Задля створення концепції організації діагностичної та логокорекційної роботи з дітьми із системними порушеннями мовлення необхідно здійснити трансдисциплінарний підхід в узагальненні експериментальних даних про психофізіологічні, нейропсихологічні, психолінгвістичні та лінгводидактичні особливості розвитку структурних компонентів мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема відхилень у розвитку мови та мовлення у дітей має багато граней, що відносяться до різних наукових дисциплін, зокрема, з боку: нейрофізіології (П. Анохін, М. Бернштейн, Н. Бехтерева, М. Жинкін, Д. Фарбер та ін.); психології і нейропсихології (О. Безрукова, Л. Виготський, П. Гальперін, Ж. Глозман, В. Дудьєв, Н. Корсакова, О. Леонтєв, Ю. Мікадзе, Г. Семенович, Г. Трошин, Є. Хомська, Ю. Філатова та ін.); лінгвістики та психолінгвістики (О. Безрукова, О. Глухоєдова, О. Леонтєв, Н. Мікляєва, Л. Халілова, Н. Хомський, Л. Щерба, Р. Якобсон та ін.); онтопсихолінгвістики (В. Бельтюков, О. Гвоздєв, В. Глухов, О. Леонтєв, Н. Лепська, В. Орфінська, Д. Слобін, В. Тарасун, С. Цейтлін, М. Шеремет, О. Шахнарович та ін.); логодидактики (Н. Базима, Н. Гаврилова, С. Конопляста, І. Мартиненко, І. Мартинчук, Н. Пахомова, Ю. Рібцун, Є. Соботович, А. Савицький, В. Тарасун, В. Тищенко, М. Шеремет та ін.); інтегральних наук: нейролінгвістики (Т. Ахутіна, О. Винарська, Т. Глезерман Н. Пахомова та ін.); логопатології (Г. Волкова, О. Корнєв та ін.).

Аналіз вітчизняної та зарубіжної спеціальної науково-теоретичної літератури засвідчив міждисциплінарну роздробленість у підходах до вивчення порушень мовлення.

Метою статті є спроба узагальнити односторонні та фрагментарно висвітлені симптоми і синдроми, що становлять картину системних порушень мовлення.

Виклад основного матеріалу. Проведений нами аналіз наукової літератури виявив розбіжності у поглядах науковців на природу і механізми тяжких мовленнєвих порушень. Особливо виразно вони проявляються у поглядах на проблему термінології та класифікації мовленнєвих порушень. Термін «системні порушення мовлення» в дефектології з'явився не так давно, і в даний час, незважаючи на часте його вживання, серед фахівців у галузі вивчення дитячого мовлення немає єдиної усталеної думки щодо його змісту.

Санкт-Петербурзькою школою корекційної педагогіки вперше для широкого кола корекційних педагогів термін «системні порушення мовлення» запропоновано у збірнику методичних рекомендацій «Діагностика порушень мови в дітей і організація логопедичної роботи в умовах дошкільного освітнього закладу» колективом авторів: Р. І. Лалаєвою, Л. В. Лопатіною, Н. В. Нищевою, Н. В. Серебряковою та ін.

Термін «системні порушення мовлення» у традиційній логопедичній науці вживається в якості структурно-семантичних порушень, до яких відносять алалію та афазію.

Н. Гаврилова пропонує до складних структурно-семантичних відхилень у розвитку мовлення віднести й «складну дислалію». Термін «складна дислалія» вживається у значенні – частковий недорозвиток усіх сторін мовлення, обумовлений порушенням нейродинаміки певних відділів кори головного мозку функціонального чи органічного генезу» [1, с. 329]. Алалія, складна дислалія – це складні системні порушення мовлення, передумови до виникнення яких можливо діагностувати у новонароджених дітей [1, с. 329].

За Л. Волковою, С. Шаховською, системні порушення – це порушення, при яких наявний розлад мовлення, як цілісної функціональної системи, і його провідних компонентів (фонетичного, лексичного, граматичного) [2].

За Н. Головіною, Р. Левіною, Т. Філічевою, Г. Чиркіною системне порушення мовлення у дітей з нормальним слухом і збереженим інтелектом являє собою складне порушення мовленнєвої діяльності, при якому у дітей порушено формування всіх компонентів мовленнєвої системи: звукового, складового, граматичного, смислового [3].

Під системними порушеннями мовлення у дітей з нормальним слухом і збереженим інтелектом ми розуміємо системне порушення мовномовленнєвої діяльності, зокрема фонаційного та структурно-семантичного оформлення висловлювання, при якому порушуються усі структурні компоненти мовлення (фонаційний, лексичний, граматичний, синтаксичний), зумовлене дефіцитарністю функціонування скроневих, лобних та тім'яних відділів домінантної півкулі та відсутністю стійких морфофункціональних відношень між субкортикальними та кортикальними структурами.

В останні роки системні порушення мовлення (далі – СПМ) стали об'єктом вивчення різних наук:

- нейропсихології (вони входять як один з компонентів до складу складних форм психічного дизонтогенеза і супроводжують дезінтеграцію розвитку сенсорно-перцептивної, когнітивної, афективно-вольової сфери дитини);

- неврології (СПМ входять в якості симптому в неврологічний синдром, і не є ізольованими розладами, а є порушенням формування різних структур мозку та порушеної взаємодії між зонами кори головного мозку й підкірковими структурами);

- психолінгвістики (СПМ – «аварія» однієї із системоутворюючих ланок мовленнєво-відтворюючого або мовленнєво-сприймаючого механізму, що призводить до порушень в роботі мовномовленнєвого механізму в цілому);

- логопсихології (як прояв недосконалості мовної здатності);

- логопатології (як сукупність лінгвопатологічних та психопатологічних симптомів, синдромів експресивного та імпресивного рівнів);

- логопедії (як порушення структурно-семантичного (внутрішнього) оформлення висловлювання, тобто такі порушення мовлення, при яких порушено засвоєння мови як знакової системи (алалія) або відбувається розпад навичків її використання (афазія)). У даному випадку дефініція «структурно-семантичні порушення мовлення» ототожнюється з «системними порушеннями мовлення». На думку Є. Соботович, системні порушення мовленнєвої діяльності констатуються у дітей із різними мовленнєвими патологіями: при алалії, дизартрії, анартрії, загальному недорозвиненні мовлення, затримці мовленнєвого розвитку [4].

Реалізація трансдисциплінарності методологічного підходу, що базується на використанні сучасних досягнень медико-біологічних та лінгвопсихологічних наук, сприятиме створенню теоретико-прикладної парадигми розуміння теорії системних порушень.

На жаль, українська логопедична термінологія досі не була об'єктом глибокого системного лінгвістичного вивчення. Дотепер дефініції «системні порушення мовлення», «системне недорозвинення мовлення», «системний розпад мовлення», «загальне недорозвинення мовлення» деякими науковцями або ототожнюються, або підміняються. Також, в теорії системних порушень мовлення відсутнє тлумачення дефініцій: «системне порушення мовного розвитку», «системне порушення мовленнєвого розвитку», «системне порушення комунікативного розвитку», «системне недорозвинення мовного розвитку», «системне недорозвинення мовленнєвого розвитку», «системне недорозвинення комунікативного розвитку», «системний

розпад мовного розвитку», «системний розпад мовленнєвого розвитку», «системний розпад комунікативного розвитку».

Причинами системних порушень мовлення є: шкідливі фактори раннього онтогенезу; порушення і відхилення розвитку, вроджені захворювання; наявність тотального або парціального недорозвитку низки вищих психічних функцій; виражені емоційно-поведінкові розлади, неадекватна оцінка стану розвитку спеціалістами та батьками тощо. Саме вони порушують адаптаційні механізми дитини, внаслідок чого у неї спостерігається фонова церебрально-органічна дефіцитарність та підсилюються клінічні й динамічні прояви. Несвоєчасність отримання адекватної комплексної корекційної роботи може призвести до медико-психолого-педагогічної та соціальної дезадаптації.

Системне порушення мовлення може бути як самостійною первинною формою мовленнєвої патології і розглядатися як основний логопедичний діагноз (загальне недорозвинення мовлення, алалія, афазія, дизартрія, ринолалія), так і супутньою патологією аномального розвитку дитини (порушення мовлення при розумовій відсталості, порушення мовлення при затримці психічного розвитку тощо).

Системне порушення мовлення завжди має органічний генез. Пізнавальна діяльність у дітей із СПМ може бути порушеною. Найчастіше у дітей із порушенням пізнавальної діяльності системні порушення мовлення проявляються як:

– наслідок затриманого розвитку, ускладненого низкою неврологічних, психологічних, лінгвопатологічних симптомів і синдромів. При цьому патогенетичною основою є ознаки ураження динамічних тимчасових зв'язків між нервовими клітинами різних функціональних систем на гностико-праксичному, мнестичному та інтелектуальному рівнях. Це діти із системним порушенням мовлення, які володіли мовленням. Для цієї категорії дітей неврологічною симптоматикою є: порушення тону м'язів, наявність мимовільних рухів, відставання у моторному розвитку тощо;

– стійке та специфічне мовленнєве порушення, ускладнене дизгенетичним синдромом. Патогенетичною основою є ознаки ураження (або недорозвинення) усіх сторін мовлення – фонематичної, лексичної, синтаксичної, морфологічної, всіх видів мовленнєвої діяльності та форм писемного та усного мовлення. Як правило, це діти із системним порушенням мовлення, які не володіли мовленням.

Системні порушення мовлення зустрічаються і у дітей, які володіли мовленням, але пізнавальна діяльність яких не порушена. Патогенетичною основою СПМ без інших виражених порушень пізнавальної діяльності є затримка зрілості структур та функцій мозку, що формуються на більш пізніх етапах онтогенезу, яка виникла внаслідок локальних уражень центральної нервової системи.

Враховуючи стан розвитку мовленнєвих засобів та особливості мовленнєвої поведінки системні порушення мовлення можуть бути:

- за ступенем тяжкості: легкими, середніми, важкими;
- за локалізацією пошкодженої функції: сенсорні порушення з моторним компонентом, моторні порушення з сенсорним компонентом, тотальні, парціальні;
- за структурою дефекту: первинні, вторинні та змішані.
- за ступенем розвитку: відхиленими (дисфазія розвитку внаслідок затримки темпів розвитку) та патологічними (афазія розвитку внаслідок дисгармонії, асинхронії у формуванні окремих підсистем функціональної системи мови та мовлення: семіотичної, програмування, інтерпретації мовленнєвих актів; регулятивної. Афазії розвитку притаманна стійкість симптомів у динаміці).

Керуючись структурною організацією дизонтогенезу Л.С. Виготського, при системних порушеннях мовлення ядерні (первинні) порушення мають біологічний характер і являють собою майже незворотні зміни в роботі мовленнєвої функції. Це порушення мозкових структур мозку та провідних шляхів центральної нервової системи, що відповідають за сенсорну, моторну, динамічну програми реалізації мовлення, що уповільнює процес мовленнєвого розвитку, формуючи різні системні відхилення.

Вторинні порушення носять соціальний характер є зворотними і системними. Сорокін В.М. стверджує, що поява та формування вторинних відхилень пов'язані з рівнем розвитку та функціонуванням численних складних механізмів: комунікативного, деприваційного, діяльнісного, мовленнєвого. Наслідком появи вторинних, третинних та подальших нашарувань є порушення соціальної взаємодії. Однак, не зважаючи на біологічну природу мовленнєвих розладів, важливим фактором у становленні мовлення є соціальне середовище, яке може як стимулювати, так і гальмувати їх розвиток [5].

Програма розвитку дитини з системними порушеннями мовлення не запускає онтогенетичних механізмів, які повинні почати діяти з моменту запліднення, внаслідок чого не відбувається формування фундаментальних паттернів розвитку.

Нейропсихомовленнєвий статус дітей із системними порушеннями мовлення – це сукупність лінгвопатологічних та нейропсихологічних симптомів та синдромів.

Типовими є такі лінгвопатологічні синдроми: синдроми порушення звукової сторони мовлення (центральної поліморфних порушень звуковимови та вербальної диспраксії) та синдроми порушення лексико-граматичного висловлювання (синтаксичного та морфологічного дизграматизмів, лексико-граматичного дефіциту). На рівні порушень експресивного мовлення помилки констатуються на

сегментарному та супрасегментарному рівнях. На імпресивному рівні – імпресивний дизграматизм та дефіцит імпресивного словника.

Нейропсихологічний статус дітей із системними порушеннями мовлення характеризується дефіцитарністю функціонування скроневих, лобних та тім'яних відділів домінантної півкулі та відсутністю стійких морфофункціональних відношень між субкортикальними та кортикальними структурами.

Трансдисциплінарні уявлення про симптоматику системних порушень мовлення дозволяє зрозуміти глибину дефекту, його структуру та механізми.

Висновки. Результати дослідження Н. Гаврилової, С. Коноплястої, О. Корнева, Ю. Мікадзе, Н. Савінової, Г. Семенович, Є. Соботович, В. Сорокіна, В. Тищенко, М. Шеремет та ін. розширюють наукові уявлення про природу аномалій мовленнєвого розвитку та є фундаментом подальших розробок диференційованої класифікації системи мовленнєвих порушень. Аналіз літератури, що стосується цього питання, показує, що сутність поняття «системні порушення мовлення» не стало результатом інтеграції найважливіших досягнень в галузі психолінгвістики, нейропсихолінгвістики, нейропсихології, логопсихології, психофізіології, логодидактики і багатьох інших, суміжних з логопедією наукових дисциплін. Задля вивчення аномалій мовного, мовленнєвого та комунікативного розвитку на часі виникнення такої дисципліни, як нейродидактика, яка б інтегрувала методологію, концептуальний апарат, теоретичні та експериментальні дані, отримані в рамках зазначених вище дисциплін.

Таким чином, застосування трансдисциплінарного підходу додало б таку кількість додаткових параметрів, одночасний облік яких виявиться неможливим без застосування системного підходу. Тому системні порушення мовлення діагностуватися і коригуватися повинні системно.

Перспективи подальших розвідок з цього напрямку: створити експериментальну адресну методику корекції мовномовленнєвого розвитку для дітей із системними порушеннями мовлення, апробувати та оцінити ефективність її впровадження в систему логопедичної допомоги.

Список використаних джерел

1. **Гаврилова Н.С.** Класифікації порушень мовлення // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака – Вип. ІХХ. – В двох частинах, частина 1. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський, Медобори-2006, 2012. – С. 327-349.
2. **Логопедия:** Учебник для студентов дефектол. фак. пед. вузов / Под ред. Л. С. Волковой, С. Н. Шаховской. – М.: Владос, 2012. – 364 с.
3. **Логопедия.** Методическое наследие: Пособие для логопедов и студ.

дефектол. фак. пед. вузов: / Под ред. Л.С. Волковой: В 5 кн. – М.: ВЛАДОС, 2007. – Кн. III: Системные нарушения речи: Алалия. Афазия. – 311 с. 4. **Соботович Е.Ф.** Речевое недоразвитие у детей и пути его коррекции (Дети с нарушением интеллекта и моторной алалией): учебное пособие для студентов / Е.Ф. Соботович. – М. : Классике Стиль, 2003 – 160 с. 5. **Сорокин В.М.** Специальная психология: Учеб. пособие / Под научн. ред. Л.М. Шипицыной. – СПб.: «Речь», 2003. – 216 с.

References

1. **Havrylova N.S.** Klasyfikatsiyi porushen' movlennya // Zbirnyk naukovykh prats' Kam"yanets'-Podil's'koho natsional'noho universytetu imeni Ivana Ohiyenka / Za red. O.V. Havrylova, V.I. Spivaka – Vyp. IKhKh. – V dvokh chastynakh, chastyna 1. Seriya: sotsial'no-pedahohichna. – Kam"yanets'-Podil's'kyu, Medobory-2006, 2012. – S. 327-349.
2. **Lohopedyya:** Uchebnyk dlya studentov defektol. fak. ped. vuzov / Pod red. L. S. Volkovoy, S. N. Shakhovskoy. – M.: Vlados, 2012. – 364 s.
3. **Lohopedyya.** Metodicheskoe nasledye: Posobyе dlya lohopedov y stud. defektol. fak. ped. vuzov: / Pod red. L.S. Volkovoy: V 5 kn. – M.: VLADOS, 2007. – Кн. III: Systemnye narushenyuya rechy: Alalyuya. Afazyuya. – 311 s.
4. **Sobotovych E.F.** Rechevoe nedorazvytye u detey y puty eho korrektsyy (Dety s narushenyem yntellekta y motornoy alalyey): uchebnoe posobyе dlya studentov / E.F. Sobotovych. – M. : Klassyke Styl', 2003 – 160 s. 5. **Sorokyn V.M.** Spetsyal'naya psykholohyya: Ucheb. posobyе / Pod nauchn. red. L.M. Shyrytsynoy. – SPB.: «Rech'», 2003. – 216 s.

Received 20.01.2016

Reviewed 26.02.2016

Accepted 29.03.2016

УДК 37.015.31:534.78-053.4/5.

К. В. Луцько
k.lutsko@kubg.edu.ua

РОЗВИТОК АКУСТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ МОВЛЕННЯ ТА ЇЇ ПРОЕКЦІЯ НА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПОДОЛАННЯ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Відомості про автора: Катерина Луцько, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса